

2. Зарицька В. В. Теоретико-методологічні основи розвитку емоційного інтелекту у контексті професійної підготовки : монографія. Запоріжжя : КПУ, 2010. 303 с.

3. Стрельников В. Ю. Роль емоційного інтелекту у забезпеченні здоров'я людини. *Постметодика*. 2010. № 6 (97). С. 15–21.

Тетяна ЯБЛОНСЬКА

доктор психологічних наук, професор, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ, Україна

Мирослава КОНОНЧУК

здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ, Україна

ІНДИВІДУАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ АГРЕСИВНОЇ ПОВЕДІНКИ ЮНАКІВ В УМОВАХ ВІЙНИ

Проблема чинників агресивної поведінки особистості під час війни є мало вивченою, що зумовлює актуальність вивчення даної теми. Слід зазначити, що зустрічаються поодинокі дослідження вивчення проявів агресії у співвідношенні з депресивністю, ситуативною та особистісною тривожністю. Розуміння чинників агресивної поведінки дає психологам більше інформації для розроблення певних стратегій або корекційних програм щодо запобігання та управління нею, що в кінцевому результаті сприятиме психологічному благополуччю особистості та зниженню напруги в суспільстві.

Серед чинників агресивної поведінки науковці виокремлюють: індивідуально-психологічні (високий рівень особистісної тривожності, емоційна нестабільність, несформованість навичок самоконтролю поведінки), соціально-психологічні (статус в суспільстві, низький рівень соціальної адаптації, вплив засобів масової інформації та комп'ютерних ігор), характеристики спрямованості та самосвідомості особистості (низький рівень сформованості моральних уявлень, неадекватні самооцінка та рівень домагань). Повномасштабна російсько-українська війна має значний вплив на

життєдіяльність українців: від зміни місця проживання до особистісних переживань та переоцінки цінностей. Загроза для життя і здоров'я людини, насильство, безпосередня участь або наслідки бойових дій, інформаційний тиск – все це впливає на людську психіку, що викликає різні поведінкові реакції, у тому числі агресивну поведінку.

Агресивну поведінку можна спостерігати у будь-якому віці. Відомо, що найчастіше прояви агресивності спостерігаються у підлітків, але досить високий її рівень характерний також для юнацького віку. Проблема агресивної особистості та агресивної поведінки в юнацькому віці є особливо актуальною в сучасних умовах; її вивчення дозволить отримати ширші уявлення про фактори, які спричиняють агресивність, і ця інформація може допомогти у розробленні профілактичних та корекційних методів для зменшення ризику насильства.

Метою дослідження було вивчення індивідуально-психологічних чинників (депресивності та тривожності) агресивної поведінки особистості юнацького віку у період війни.

Результати дослідження. Агресія виступає феноменом, що має опосередковане відношення до різних виявів соціальної активності. У психологічній літературі науковці по-різному тлумачать поняття «агресія». Такі вчені, як Р. Броун, Л. Обран-Лембрік, Р. Сміт та інші, розглядають агресивну поведінку як самовпевнену та егоїстичну поведінку. У свою чергу, А. Адлер, Р. Берн, Д. Річардсон, Т. Румянцева, К. Хорні та ін. вважають, що головною метою агресивної поведінки – фізичної або вербальної – є завдання болю та шкоди [4]. На думку А. Басса, агресія – це будь-яка поведінка, яка містить загрозу або заподіює шкоду іншим; тобто це не тільки нанесення фізичної шкоди або образи. До неї також можна віднести клеми, змову із злочинцями та навіть відмову від ніжності та любові [1].

Як свідчать дослідження, прояви агресивної поведінки студентів у різних соціальних сферах життя зумовлюються насамперед проблемами навчання, особливостями взаємодії з одногрупниками, викладачами та друзями, проблемним спілкуванням із членами родини, загальною психологічною

атмосферою сім'ї, інтимними негараздами, необхідністю поєднувати навчання з роботою тощо. Ці соціально-психологічні негаразди не сприяють професійному становленню студентів і часто провокують вияви різних форм агресивної поведінки [2].

У зв'язку з воєнними діями на території України агресивна поведінка більшою мірою залежить від обставин та ситуацій, спричинених війною. Тому завданням дослідження було виявити взаємозв'язок між агресивною поведінкою осіб юнацького віку та їхньою депресивністю, а також ситуативною та особистісною тривожністю.

Результати дослідження показали, що у 47% опитаних виявлено високий рівень агресивності, а на межі середнього та високого-14% студентів, що свідчить про те, що для вибірки в цілому характерний досить високий рівень агресивності. Що стосується тривожності, то понад 30% студентам властивий межовий рівень ситуативної тривожності (між середнім та високим), а 36% опитаних мають високий рівень особистісної тривожності. Слід також згадати рівень депресивних проявів: 32% респондентів юнацького віку мають високий показник депресивності.

Результати кореляційного аналізу між показниками агресивності студентів та показниками депресивності, а також ситуативної та особистісної тривожності подано в Таблиці 1.

Таблиця 1

Результати кореляційного аналізу показників агресивності, депресивності і тривожності студентів

Змінні	Ситуативна тривожність	Особистісна тривожність	Показник депресії
Фізична агресія	-0,286*	-0,214	0,388***
Непряма агресія	0,019	0,093	0,383***
Роздратування	-0,119	0,111	0,458***
Негативізм	0,001	0,020	0,466***
Образа	-0,058	0,193	0,477***
Підозрілість	-0,011	0,142	0,292*
Вербальна агресія	-0,087	-0,041	0,266*
Почуття провини	-0,035	0,271*	0,315**

Індекс ворожості	-0,040	0,189	0,437***
Індекс агресивності	-0,209	-0,067	0,457***

Примітка. * $p \leq 0,05$, ** $p \leq 0,01$, *** $p \leq 0,001$.

Як видно з Таблиці 1, за шкалою «Ситуативна тривожність» виявлено лише один обернений кореляційний зв'язок зі змінною «Фізична агресія» (-0,28, $p \leq 0,05$), інші змінні не є статистично значущими. За шкалою «Особистісна тривожність» встановлений прямий слабкий зв'язок з шкалою «Почуття провини» (0,27, $p \leq 0,05$), інші кореляції не досягають рівня значущості.

За шкалою «Показник депресії» встановлено кілька прямих середніх за силою кореляцій – зі шкалами «Фізична агресія» (0,38, $p \leq 0,001$), «Непряма агресія» (0,38, $p \leq 0,001$), «Роздратування» (0,45, $p \leq 0,001$), «Негативізм» (0,46, $p \leq 0,001$), «Образа» (0,47, $p \leq 0,001$), «Почуття провини» (0,31, $p \leq 0,01$), «Індекс ворожості» (0,43, $p \leq 0,001$), «Індекс агресивності» (0,45, $p \leq 0,001$), два слабких кореляційних зв'язки – «Підозрілість» (0,29, $p \leq 0,05$), «Вербальна агресія» (0,26, $p \leq 0,05$).

Кореляційний аналіз даних показав, що змінні впливу травматичних подій прямо корелюють з такими показниками, як непряма агресія, роздратування та індекси ворожості та агресивності. «Індекс агресивності» має прямий середній за силою взаємозв'язок зі всіма типами впливу травматичних подій, тобто при переживанні травматичних подій збільшується ризик агресивної поведінки, збільшення зумовлено силою впливу травматичної події. Виявлено, що тривожність має незначну кількість кореляцій з іншими змінними, що вказує на відсутність її взаємозв'язків з агресивністю та депресивністю. Навпаки, депресивність корелює майже зі всіма шкалами, отриманими в ході опитування респондентів, що свідчить про її значущість в механізмах ворожості та агресивності.

Висновки. Отже, дослідження індивідуально-психологічних факторів агресивної поведінки юнацької молоді в умовах війни показало, що студентам характерний високий рівень агресивності, особистісної тривожності та депресивності; помірний рівень ситуативної тривожності. Результати дослідження підкреслюють складний зв'язок між досвідом травматичних подій,

депресією та агресивною поведінкою особистості. Емпірично підтверджено, що депресивність виступає важливим фактором, що пов'язаний з агресивністю. Розуміння цих взаємозв'язків може допомогти в розробці цілеспрямованих стратегій і втручань з метою профілактики або корекції агресивної поведінки юнацької молоді під час війни.

ЛІТЕРАТУРА

1. Берон Р., Керрі Н., Міллер Н. Соціальна психологія групи: процеси, рішення, дії. СПб.: Питер, 2003, 272 с.
2. Кириченко, Р.В. Дослідження проблеми агресивної поведінки сучасної молоді. *Virtus: Scientific Journal*, 2017. 274с. № 15. С.51-54. URL: <https://docplayer.net/70393707-Scientific-journal-virtus.html>
3. Огоренко В. В., Тимофеев Р. М., Шорніков А. В. Агресивна поведінка: від теорії до практики. *Український вісник психоневрології*. 2021. Том 29. Випуск 3 (108). С. 48–51. URL: <https://doi.org/10.36927/2079-0325-V29-is3-2021-9>
4. Прокоф'єва Л.О. Вияви агресивної поведінки особистості залежно від типу виховання. *Науковий вісник Ізмаїльського державного гуманітарного університету*. 2017. Серія «Педагогічні науки». Вип. 36. 200-205 с.

Роман ХАВУЛА

кандидат психологічних наук, доцент, Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, м. Дрогобич, Україна

Тарас КАЧМАР

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти, Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, м. Дрогобич, Україна.

КУЛЬТУРА ЗДОРОВ'Я МОЛОДІ ЯК СКЛАДОВА МОРАЛЬНОЇ ТА СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПІДТРИМКИ УЧАСНИКІВ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В УМОВАХ ВІЙНИ

Один із способів забезпечення психологічного та морального благополуччя молоді в умовах війни – це розвиток культури здоров'я в юнацькому віці.